

34 SVENSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 11, november 1859

MINNEN FRÅN TYSKLAND OCH ITALIEN AF P. D. A. ATTERBOM. B. I. II. ÖREBRO 1859.

Dessa Minnen upptaga de två första volymerna af Atterbom's *Samlade Skrifter i obunden stil*. Hvad som utkommit af skaldens *Samlade Dikter*, nemligen »Lycksalighetens Ö» och »Fogel Blå», har förut blifvit i detta blad anmäldt.

10 Såsom alla verkligen utmärkta författare hade Atterbom, sedan han hunnit öfver sin ungdomsperiod, för sed att icke offentliggöra något, som icke äfven i formen var fulländadt. Det synes till och med, som om han häri varit än mera nogräknad än andra, och såsom om han äfven skulle arbetat mera långsamt, d. ä. haft mera möda, än hos så begåfvade författare vanligt, att komma till en form, som tillfredsstälde honom sjelf. Så har han äfven haft för afsigt, att utgifva dessa reseminnen. De skulle enligt hans plan utgöra en omvexlande, men genom sitt innehåll sammanhängande kedja af reseberättelser, beskrifningar, betraktelser och dikter. Materialet låg för det mesta färdigt, 20 förnämligast i de bref, han under resan skrifvit till Sverige, till Geijer, Palmblad, Hammarsköld, Grubbe m. fl. Men det fick i mera än trettie års tid förgäfvets vänta på bearbetningen. Endast en ringa del är af hans egen hand ordnad och i framställningen fulländad. Ett par fragmenter hade dessutom tidigare blifvit meddelade i kalendern Nordstjernan och tidskriften Svea.

Troligt är också att Atterbom, ju längre tiden led, desto mera fann, att den berättande och beskrivande delen blef för gammal, att de föremål, de allmännare tilldragelser och de personligheter, den rörde, redan genom mångfaldiga andra skrifter hunnit blifva den läsande 30 allmänheten bekanta. Så är också verkligen förhållandet. Man kan icke vänta, att en fremling på en genomresa skulle hafva lärt känna förhållanden, hvilka i fyra derpå följande decennier skulle förblifvit obekanta för denna mångforskande och mångskrivande tid. Men ehuru sålunda åtskilligt af dessa Minnen's innehåll framträder nog sentida, erbjuda de äfven mycket nytt, emedan dock hvarje individuel erfarenhet äfven till innehållet är mer eller mindre individuel. Och all erfarenhet antager dessutom sin egendomliga form af betraktarens sätt att se förhållandena. Hos en så rikt begåfvad betraktare, som Atterbom, måste betraktelsesättet vara i lika grad egendomligt; och äfven 40 det förut kända vinner därför i intresse genom den dager, hvori det af honom uppfattas.

Hvad som synnerligen förvånar läsaren, äro de intima förbindelser, i hvilka den unga Upsaliensiska magistern kommer till så många den tidens mest framstående personligheter. Atterbom hade väl redan då, såsom förkämpe i det fosforistiska fälttåget, den nya Tyska skolans i Sverige strid mot den klassiska Franska från Gustaf III:s tider, gjort undan ett godt stycke ungdomsarbete. Men hvad han vid denna tid sjelfständigt producerat, var jernförelsevis ännu obetydligt. Något 50 namn såsom tänkare, skald och kritiker, tillräckligt att göra honom känd utom Sveriges landamären egde han ännu icke. Och likväl finner man honom i synnerhet i Tyskland öfverallt i förtroligt förbindelse med detta lands utmärkta män och qvinnor – man kunde gerna säga qvinnor och män. Ty i den senare ordställningen ligger till en del förklaringen öfver hans synnerliga framgång i dessa förbindelser.

Ödet hade så fogat, att en spirituel, i Tysklands dåvarande litteratur

känd kvinna Amalia von Imhoff, gift generalska v. Helvig, någon tid förut hade vistats i Sverige, lärt sig känna Svenska språket och litteraturen och den ungdom, som sträfvade att reformera densamma. Hennes person var det första stöd Atterbom i Tyskland fann för en förbindelse med detta lands litteratörer. Man kan säga, att han från den stunden fortfarande öfverantvardades från den ena fruntimmershanden åt den andra. Något sådant skulle dock icke vederfarits hvar och en. Hans utmärkta personlighet gjorde det utan tvifvel lätt för beskyddarinnorna, att rekommendera honom vidare. Också skymtar det väl fram, att de nordiska blonda lockarne och den attraktion, som ligger i en så oskuldsfull skönhetsdyrkan som Atterbom's, hade sin del i denna gunst. Ja det är icke utan, att han icke vid något tillfälle i München hade rolen af Josef i Potifars hus. Men äfven af de män, med hvilka han – oftast genom en sådan förmedling – kom i beröring, omfattades han uppenbart med icke mindre intresse och vanligen med en framstående personlig tillgifvenhet. Schelling, Baader, Steffens, Jacobi, Rückert, Tieck, Thorvaldsen m. fl., äfven handlingens män sådana som Preussarenes hjelte, Gneisenau, hörde till dessa bekantskaper; och det framstår klart nog, att det är icke blott tänkaren och litteratören, som påkallar deras uppmärksamhet, utan den obetydliga magisterns egen personlighet, som tillvinner sig deras tillgifvenhet. Det är dessa personliga förhållanden, som gifva reseberättelsen en stor del af dess intresse, såsom äfven deras omtalande fyller en icke ringa del af densamma. Likväl saknas icke heller intressanta skildringar af natur och konstföremål. Mera sparsamt framträda beskrifningar öfver folk och land. Mest vanlottade i Förf:s Minnen äro vetenskapen och litteraturen.

Märkligt är för betecknande af Atterboms ställning i Tyskland, att man i Berlin hade allvarliga planer, att kvarhålla honom i detta land. Dessa planer hade väl en litterär yta; men der synes på botten af desamma hafva legat äfven politiska beräkningar, rigtade mot den Bernadotte'ska thronföljden i Sverige.

Resan sträckte sig icke till andra länder, än Tyskland, Österrike och Italien. Man kan kanske här och der anmärka någon för stor utförlighet i helt och hållet personliga detaljer och beskrifningen af mera alldagliga reseäfventyr. Detta har sin förklaring deri, att det mesta utgöres af bref till hemmavarande, personliga vänner. Skulle Atterbom själf redigerat utgifvandet, hade troligen mycket af denna detalj försvunnit. Men äfven den har från en annan sida betraktad sitt intresse, nemligen såsom framställande tilldragelser ur författarens eget lif och data till hans andliga utvecklings historia samt såsom bevis för arten af den ömsesidiga förbindelsen mellan honom och de i Sveriges kulturhistoria utmärkta män, till hvilka brefven adresserats – främst bland dem Geijer.

Läsaren finner i detta blad ett prof på författarens sätt att beskrifva – utan urval taget ur det rika förrådet.

C. J. BOSTRÖM OCH HANS FILOSOFI. ÖREBRO 1859.

Detta lilla häfte är ett aftryck ur Sv. Biografiskt Lexikon. Det nämnes här med afseende å den tidigare anmälan af Hr Boströms Statslära. Den, som för dessa ämnen intresserar sig, har nemligen tillfälle att i denna skrift lära känna den allmänna uppräningen i Hr B:s system och vinna förklaring öfver de i flera afseenden dunkla allmänna

grundsatser, från hvilka han i sin Statslära utgår.

10 Det visar sig af ifrågavarande öfversigt klart nog, att »systemet» grundar sig på antaganden, och att äfven de från dessa härledda slutföljderna inga slutföljder i vanlig logisk mening äro. Systemet utgår från begreppet om Gud såsom det sjelfmedvetna förnuft, hvilket i sig innefattar ideerna till allt skapadt, men hvilka ideer äfven måste vara sjelfmedvetna, emedan det gudomliga medvetande icke kan hafva något innehåll, som vore annorlunda beskaffadt, än detta medvetande sjelft, d. ä. annat än förnuftigt och sjelfmedvetet.¹ I skapelsen finnes
10 derföre icke annat än sjelfmedvetna väsenden. Ett sådant är äfven staten.

Men nu kommer äfven myntets andra sida: människan har ingen kunskap om skapelsen i dess sanning; d. v. s. om de gudomliga ideerna såsom sjelfmedvetna. Staten t. ex. är såsom ett sådant »förnuftigt, sjelfmedvetet, personligt» väsende för människan ett obekant *x*. Hon vet blott af och lefver i den »sinnligt verkliga» staten, d. v. s. staten sådan den visar sig för henne. I samma förhållande står hon till den öfriga skapelsen öfverhufvud, så att t. ex. rum, tid, materie, rörelse
20 m. m. endast utgör hvad som i naturen visar sig för människan, i naturen såsom sinnligt verklig, såsom fenomen. Det förstås, att enligt denna lära äfven hvarje människas ande i sig är ett sjelfmedvetet, personligt väsende. Såsom gudomlig idee är hon icke behäftad med denna ofullkomlighet; men såsom sinnligt verklig är hon densamma underkastad både i sitt vetande och sitt viljande. Hvarföre detta så förhåller sig, det är oförklaradt; ty anförandet, att ideerna såsom utgörande delar af det gudomliga förnuftet, blott momenter af dess totala innehåll, måste vara mer eller mindre ofullkomliga, således äfven hvarje ideas sjelfmedvetande och medvetande öfverhufvud ofullkomligt – förklarar ingenting. Det är ett godtyckligt betraktelsesätt, att upp-
30 fatta de gudomliga ideerna såsom *delar* af det gudomliga medvetandet. Denna uppfattning tillhör redan det menskliga sättet att veta, och deri förutsattes redan, hvad som skall förklaras.

I öfrigt, då människan icke vet eller kan veta något annat än fenomenet, tingen, sådana de för hennes ofullkomliga vetande visa sig, så kan hon ju icke heller veta Gud annorlunda; och man inser ingen möjlighet för henne till ett filosofiskt vetande, t. ex. ett vetande derom: att Gud är sjelfmedvetande, och de gudomliga ideerna sjelfmedvetna, personliga väsenden. Hr B. synes också fatta förhållandet sålunda, då han läser, att den sanna filosofin skulle vara Guds eget allvetande,
40 medan den menskliga är behäftad med inskränkningar och ofullkomligheter. Må så vara. Men den gifna konsekvensen häraf är: att sjelfva detta vetande, att saken så förhåller sig, är inskränkt och ofullkomligt och således icke kan göra något anspråk på att vara sanning. En sådan filosofi afdankar uppenbart sig sjelf. Ty med hvarjehanda sannolikheter är menskliga förnuftet föga betjent.

¹ Dem, som icke äro vana, att tänka i dessa ämnen, kan ett sådant antagande förefalla besynnerligt. Det har sin grund deri: att, då människans medvetande är
50 vexlande, d. ä. då hon ena stunden är vetande om ett, nästa stund om ett annat, hon, andligen fattad, vet sig vara detta vetande Jag, som i sitt bestämda vetande, d. ä. i sin bestämda tillvaro, intet ögonblick är detsamma. Man tycker väl, att individen dock kan veta sitt Jag i all denna vexling vara oföränderligt, nemligen såsom en och samma förmåga att veta. Men alla individer äro en sådan förmåga. Skilnaden dem emellan består således dock deri, att den ena vet och vill ett, den andra ett annat, den ena på ett sätt, den andra på ett annat o. s. v. Det är denna vexlande, föränderliga tillvaro, Hr B. genom sitt antagande vill utesluta ur begreppet om det Högsta väsendet.

Deras antal är visst icke ringa, som anse menckliga tänckandet aldrig kunna komma längre, än till sannolikheter. Men hvar och en tager dock på andra sidan för afgjort, att menniskan kan veta t. ex. hvad rätt är, hvad hon bör göra eller icke göra. Åtminstone vill ingen gerna påstå, att hon icke skulle hafva skuld i sina handlingar, vara för dem ansvarig. Men ansvar kan icke finnas för den, för hvilken det är blott sannolikt, hvad hon bör göra. Det förutsätter nödvändigt vetande om sanningen. Och finner man sig tvungen, att erkänna detta, så insläpper man genom denna dörr förnuftet, hvilket man såsom oförmöget att veta sanning visat ut genom en annan dörr.

10

Läsningen af den anmälda skriften bestyrker i hög grad vår tidigare utsago, att det Svenska filosoferandet rör sig hellre i mer eller mindre snillrika påståenden och s. k. konstruktioner, än i strängt systematisk bevisning.

Äfven här nämnda framställning af Hr Boströms filosofiska läror lärer hafva Hr Claëson¹ till författare. Beklagligtvis har i dessa dagar den sorgliga underrättelse försports, att Claëson lemnat det jordiska. Han var anställd som docent i Upsala, vid hvilket universitet hans tidiga bortgång väckt allmän saknad.

20

SKAPESEDAGARNE, EN NATURMÅLNING AF H. KLENCKE. ÖFVERSÄTTNING. ÖREBRO 1859.

Skriften är en ledig framställning af den antagna läran om jordskorpans bildning, från den tid, då jorden skall hafva utgjort en glödande klump. Den lider brist på afbildningar. Väl finnes en planch, framställande en imaginerad jordgenomsärning; men plancher för den fossila djur- och vextverlden skulle mycket ökat intresset vid läsningen och lättat uppfattningen och bibehållandet i minnet af det lästa.

30

HISTORISKA REKLAMATIONER RÖRANDE 1788–89 OCH 90 SAMT 1808 OCH 9 ÅRENS FÄLTÅG. ÖREBRO 1859.

I Svenska tidningar lästes under flera års lopp spridda artiklar rörande några tilldragelser i de ifrågavarande Finska krigen. Fråga var om slaget vid Porosalmi och om Anjala-förbundet, samt under 1808 års krig isynnerhet om skärmyttslingen vid Pyhäjoki och grefve Löfvenhjelm tillfångatagande, och slutligen om kapitulationen i Seivis 1809. Anledning till dessa artiklar hade för det mesta blifvit tagen af uppgifter i »Anteckningar af grefve M. Björnstjerna utgifne efter hans död.» Dessa anteckningar utkommo 1852 och från denna tid till 1856 fortgick skriftvexlingen.

40

Ryttmästaren, Grefve Fredrik Kalling, äfven eljest känd genom sitt varma deltagande för allt, hvad Finland rör, har samlat dessa reklamationer och föranledt den anonyma² utgifvaren att låta trycka samlingen, jemte ett par bref rörande de ifrågavarande händelserna till grefve Kalling och en uppsats om deltagarene i Anjala-förbundet af densamme, hvilken uppsats vi taga oss friheten här nedan aftrycka. Härtill har utgifvaren ännu lagt tvenne förut otryckta skriftstycken och

50

¹ Se N:o 9 sid. 345.

² Om vi ej misstänka oss, har något Finskt blad som utgifvare nämnt E. v. Qvanten.

några upplysande noter.

De nämnda »Anteckningarna» af Björnstjerna äro, såsom äfven af denna skriftvexling visar sig, mera cavalierement gjorda och föga pålitliga. Ja, det synes väl troligt, att de till en del äro utgifvarens verk. Det är derföre icke underligt, att flera af de gamla herrar, hvilka sjelfva varit med om att göra händelserna, funnit sig uppmanade att inlägga protest mot grefvens berättelser och bedömanden. Bland dem äro äfven flera i Finland bosatte: major af Forselles, öfverste v. Konow, kapten Brakel och major Schlüter. Äfven de öfriga protestanterna hafva för det mesta tillhört f. d. Finska armeen. Då händelserna i första rummet röra denna armee, d. ä. Finlands historia, och då hvad om den anföres härrörer från så vittnesgilla och för hvarje Finne personligen kära historieskrifvare, inses det lätt, att samlingen eger ett icke ringa intresse för läsare i detta land. Vi anmäla derföre dessa reklamationer i den säkra förmodan, att de här skola finna talrika läsare.

Vi foga härtill titeln på tvenne högst förtjenstfulla skrifter rörande jordbruket af den kända Svenska agronomen Hjalmar Nathhorst.

20

BELGIENS ÅKERBRUK. ÖREBRO 1859.

Man har redan sett utdrag af denna sakrika redogörelse i landets tidningar. Den förtjenar att läsas af dem, som makten hafva, för att lära känna, hvad från styrelsens sida kan uträttas för ett lands jordbruk. Likaså af hvarje bildad jordbrukare, för att få ett begrepp om, hvad ett rationellt jordbruk vill säga.

I Belgien utgöres, som bekant, 2/5 af folkmängden af stadsinvånare, 1/3 af landtbrukare. Det är alltså gifvet, att icke mycket af landtbrukets produkter kan till andra länder aflätas. Tvärtom importeras betydliga kvantiteter säd. Men likväl exporteras för 6 millioner francs af förnämligast lin, frukter, grönsaker och ladugårdens produkter. Ensamta ägg säljas till utlandet för en million.

En karta och 5 plancher förtydliga framställningen. De senare angå ängsvattning, förnämligast öfversilning.

HUSDJURSSKÖTSEL. D. I. ALLMÄN BOSKAPSSKÖTSEL. ÖREBRO 1859.

Arbetet är troligen det första i sitt slag på Svenska språket. Ty näst en omfattande undersökning rörande djurförädlingen, innehåller denna del af en framställning af »Djurnäringens grunder» och »Vexternas beståndsdelar», båda framläggande resultaten af den vetenskapliga undersökningen rörande djurens och vexternas kemiska fysiologi; och först stödd på denna vetenskapliga grund öfvergår Förf. till läran om foderämnena och meddelar föreskifter för utfodringen m. m. Framställningen synes vara så enkel och praktisk, att hvar man ur den kan lära sig känna äfven de vetenskapliga grunderna för det rekommenderade förfarandet.

Denna dels titel synes utvisa, att Förf. i den följande kommer att öfvergå till läran om skötseln af de särskilda slagen husdjur.

J. V. S.